

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK PROGRAMI
TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

GENÇLERİN KİŞİLİK GELİŞİMİNDE DİNİN ETKİSİ

Hazırlayan
Ayhan AKANSEL

DENİZLİ, 2023

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK PROGRAMI
TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

GENÇLERİN KİŞİLİK GELİŞİMİNDE DİNİN ETKİSİ

Ayhan AKANSEL

Danışman
Doç. Dr. Ali ÖNCÜ

T.C.

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ

İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK PROGRAMI

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

GENÇLERİN KİŞİLİK GELİŞİMİNDE DİNİN ETKİSİ

Ayhan AKANSEL

Proje Danışmanı: Doç. Dr. Ali ÖNCÜ

Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri

Tezsiz Yüksek Lisans Programı: Manevi Destek ve

Rehberlik

AYHAN AKANSEL tarafından hazırlanan “Gençlerin Kişilik Gelişiminde Dinin Etkisi” proje konusunun tarafımdan hazırlanmış olup 19.01.2024 tarihinde kontrolleri yapılarak Pamukkale Üniversitesi İslam İlimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Manevi Destek ve Rehberlik tezsiz yüksek lisans dönem projesi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Danışman

Doç. Dr. Ali ÖNCÜ

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nuntarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

BEYAN

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsünün proje ödevimi hazırlarken tüm bilgi ve araştırmalar da akademik çalışmalara özenle riayet edildiğini; yazım kurallarına uygun olarak hazırlandığı; bilimsel verilere uygun olarak atıfta bulunulduğu; atıfta bulunan eserlerin tümünü kaynak olarak gösterildiğini; alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Ayhan AKANSEL

ÖNSÖZ

Akıl sahibi olmak, öğrenmek, araştırmak, kendini geliştirmek insanı diğer canlılardan ayıran önemli özelliklerdendir. İnsanı üstün kılan değerler oluşturabilmesi ve ona göre davranabilmesidir. Toplum ortak değerleri paylaşan bireylerden oluşur. Bir toplumlumun sahip olduğu maddi ve manevi öğelerin bütünü o toplum değerlerini oluşturur. Kişilerin değerleri ait olduğu toplumu, toplumun değerleri de kişileri her zaman etkiler. İnsanı insan yapan dini değerlerdir. Kişinin dini değerleri ilk önce ailede öğrenmeye başlar. Ailenin inançları, düşünceleri, davranışları o kişinin dini değer yargılarını oluşturur. Ailede öğrenilen dini değerler kişinin kişiliğini, kendi değer yargılarını şekillendirir. Ailede edinilmiş dini ve ahlaki değerler kişiye ömrü boyunca yol gösterecek temel ilkelere dir.

Gençlik döneminde kişinin çevresi ve arkadaşları ile etkileşimi artar. Bu dönem gencin sosyal çevresi, arkadaşlarıyla fazla vakit geçirdiği bir dönemdir. Doğru arkadaş seçimi arkadaşın sahip olduğu dini ve ahlaki değerleri gençlerin karakter ve kişiliğine etki etmektedir.

Günümüzde sosyal medya ve dijital platformlar yoluyla gençler pek çok içeriğe maruz kalmaktadır. Bu içeriklerin özellikle gençlerin kişilik gelişimi üzerinde etkisi çok büyüktür. Şiddet, öfke, cinsellik, ayrımcılık, nefret gibi unsurların oldukça fazla olduğu bu platformlarda gençlerin kişilik gelişimine etki yön vermektedir.

Dini inanca sahip olan bireyler, manevi yönden huzurlu ve mutlu, aşırılıklardan uzak, tutum ve davranışların da dengeli olmak üzere hayatın her karesine etki etmektedir. Bu anlamda özellikle değişim ve gelişmenin yaşandığı, kişiliğin şekillendiği, dine karşı farklı bakış açılarının geliştiği gençlik dönemi ciddi olarak araştırılmalıdır. Bu çalışmanın amacı gençlerin kişilik gelişiminde değer yargılarının oluşmasını da ve ahlakının güzelleşmesinde dinin etkisini araştırmaktır. Mizaç, karakter, kişilik, ahlak ve din kavramları incelenip, özellikle dinin kişilik gelişimi üzerine etkisi, kişilik din ilişkisine dair bilimsel literatürde yer alan kitap ve makaleler incelenmiştir.

Proje ödevi çalışmasında desteğini esirgemeyen, fikirleriyle ve pozitif bakış açısıyla ufuk açan çok kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Ali Öncü hocama teşekkür ederim.

Ayhan AKANSEL

Denizli – 2023

Projenin Başlığı: Gençlerin Kişilik Gelişiminde Dinin Etkisi	
Projeyi Hazırlayan: Ayhan AKANSEL	Danışmanı: Doç. Dr. Ali ÖNCÜ
Kabul Tarihi: 19.01.2024	Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 24
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri	Programı: Manevi Destek ve Rehberlik
<p>Bu çalışmada amaç, gençlerin kişilik gelişiminde dinin etkisini, dinin gençlik döneminde kişilik, karakter, ahlaki davranışlar ile olan ilişkisini inceleyip; dinin kişilik gelişimine yönelik olumlu etkisini araştırmaktır. İnanç ve ibadet, dinin ahlaki değerlerin kişilik gelişimi üzerine etkisi incelenecektir. Sonuçta kişilik gelişimi ve din ilişkisine dair literatür taraması yapmaktır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle, proje konusunda daha önce yapılmış bilimsel araştırmalar incelenip, konuyla ilgili yapılan çalışmalardan bir literatür taraması yapılacaktır.</p> <p>Projemizin giriş bölümünde, araştırmanın konusu, amacı ve önemi belirlenmiştir. Birinci bölümde kişilik, gençlik, din kavramları araştırılmış, din ve kişilik ilişkisi incelenmiştir. İkinci bölümde özellikle gençlerin kişilik gelişimini etkileyen faktörler, dini değerlerin kişilik, karakter, ahlak gelişimine etkileri incelenecektir. Gençlerin karşılaştıkları problemlerin çözümünde dini değerlerin önemli bir katkısı olduğu gözlemlenmektedir. Üçüncü bölümde literatür taramalarının sonucunda ulaşılan bulgular analiz edilip yorumlanmaya çalışılacaktır.</p>	
Anahtar kelimeler: Din, Gençlik, Kişilik, Karakter, İnanç, Dini değerler, İbadet	

Title of the Project: The Effect of Religion on the Personality Development of Young People	
Author: Ayhan AKANSEL	Supervisor: Doç. Dr. Ali ÖNCÜ
Date: 19.01.2024	Nu. of pages: vii (pre text) + 24
Department: Philosophy and Religious Sciences	Subfield: Spiritual Support and Guidance
<p>The aim of this study is to examine the effect of religion on the personality development of young people, the relationship between religion and personality, character and moral behaviours in youth and to investigate the positive effect of religion on personality development. The effects of belief and worship, religion and moral values on personality development will be examined. As a result, it is to make a literature review on the relationship between personality development and religion. In line with this purpose, firstly, scientific researches on the subject of the project will be examined and a literature review will be made from the studies on the subject.</p> <p>In the introduction part of our project, the subject, purpose and importance of the research are determined. In the first part, the concepts of personality, youth and religion were investigated and the relationship between religion and personality was analysed. In the second part, especially the factors affecting the personality development of young people, the effects of religious values on personality, character and moral development will be examined. It is observed that religious values have an important contribution to the solution of the problems faced by young people. In the third section, the findings obtained as a result of the literature review will be analysed and interpreted.</p>	
Keywords: Religion, Youth, Value, Personality, Character, Morality, Religious values,	

İÇİNDEKİLER

BEYAN	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	1
2. Araştırmanın Önemi	1
3. Araştırmanın Yöntemi	2

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Kişilik	2
1.2. Mizaç	2
1.3. Karakter	3
1.4. Kişiliği Oluşturan Faktörler	3

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Din ve Kişilik.....	7
2.2. Gençlik ve Din.....	8
2.3. Kişilik ve İnanç İlişkisi	11
2.4. İbadet ve Kişilik İlişkisi	12
2.5. Dini Değerlerin Kişiliğe Etkisi	15

(SONUÇ VE DEĞERLENDİRME)

3.Sonuç ve Değerlendirme.....	18
-------------------------------	----

KAYNAKÇA.....	22
---------------	----

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

vb. : ve benzeri

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

İnsanoğlu dünyaya gözünü açtığı ilk andan itibaren maddi olarak birtakım ihtiyaçları olduğu gibi; manevi olarak ihtiyaçları vardır. Manevi ihtiyaçlar kısmında inceleyeceğimiz kişiliğin akış yönünü neyin belirlediğidir. Bireyin hayatı boyunca yaptığı tercihlerin duygusal ve bedensel davranışlara nasıl ve ne yönde etki ettiğidir. Kişilik, fiziksel özelliklerinden, duygu ve iradesine kadar her şeyi içine alan geniş bir kavramdır. Kişiliği etkileyen öğelerden; kalıtım, bilinçaltı, güdüler, kültür, din, çevre, ahlaki normlarla oluşan, insan psikolojisine yön veren bir gücü bulunmaktadır. Çalışmamızda kişiliği etkileyen, kalıtım, kültür ve çevre gibi faktörleri araştırmak, kişiliğin gelişmesinde dini değerlerin ne kadar etkili olduğunu göstermektir. İslam dininin ortaya koyduğu esaslar çerçevesinde gencin kişilik oluşumu ve gelişimi konusunda yapılan araştırmalar incelenecektir. Dinin etki alanı her bireyde farklı olduğundan; araştırmamızı insanın yaratılışında var olan insani değerlerle sınırlı tuttuk. Bunlar özellikle gençlik döneminde; sevgi, cömertlik, adalet, affetmek, sabır, merhamet gibi değerlerdir. Bunun yanında gençlerin kişilik gelişiminde inanç, ibadet ve duanın da etkileri araştırılacaktır. Bu konular çerçevesinde çalışmamızın temel amacı, dini değerlerin, gençlerin kişiliği üzerinde ne yönde etkilediğini ve dinin, teoride nasıl bir insan modeli ortaya koyduğunu incelemektir.

2. Araştırmanın Önemi

Modern hayatın getirdiği seküler yaşam biçimi insana beklediğini verememiştir. Kalabalıklar içinde yalnızlaşan insan manevi boşluğu modern hayatla dolduramamıştır. İnsan manevi boşluğunu; hayata anlam katan, ahlakı güzelleştiren, insani değerler sunan din ile ancak ulaşabilir. Din kişinin kendini tanıması, karakterinin ve kişiliğinin gelişmesinde önemli bir güce sahiptir. Hayatın anlamını sorgulamakta ve yaşamı anlamlı hale getirmede din en önemli faktördür. Din insana bazı sorumluluklar ve görevler yüklemesi, insanın kişilik ve karakter oluşumunda, hayatın ve varoluşuna anlam katması bakımından fazlasıyla önem taşımaktadır.¹ Bu anlamda gençlik dönemi değişimlerin yaşandığı, kişilik yapısının oluştuğu, dini değerlerin şekillendiği önemli bir dönemdir.

¹ Emrullah Yüksel, "Din Fenomeni", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2012), 105.

Gençlerin, kişilik gelişiminde dinin etkisinin olumlu yönlerinin araştırılmasının faydalı olacağını düşündük.

3. Araştırmanın Yöntemi

Gençlerin kişilik gelişiminde dinin etkisinin incelendiği bu araştırmanın ilk bölümünde kişilik, karakter, mizaç kavramlarının tanımlarını ve kişiliği oluşturan faktörler açıklanmıştır. İkinci bölümde din ve kişilik, gençlik ve din, kişilik ve inanç, ibadet ve kişilik ilişkisi ele alınmıştır. Daha sonrasında dini değerlerin kişiliğe etkisi ile ilgili olarak bilimsel, akademik çalışmalar incelenip, projemizin araştırma kısmı literatür taraması ile tamamlanacaktır. Dini değerlerin gençlerin kişilik gelişimi üzerinde nasıl bir etki bıraktığını ve dinin nasıl bir insan kişiliği istediğini araştırmaktır. Araştırmamızda özellikle İslam dininin tavsiye ettiği kişilik modelini yapılmış olan çalışmalardan incelemektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Kişilik

Kişilik kavramı psikoloji ilmi içerisinde incelenen, geniş kapsamlı bir kavram olması nedeniyle tek bir tanım yapmak zordur. Kişilik kavramı “bir insanın bütün ilgilerini; tavırlarını; yeteneklerini; konuşma tarzını; dış gösterişinin; çevresine uyum tarzının özelliklerini özetleyen bir terimdir.”² Bireyin kendi maskesini ve şahsiyetini oluşturması, diğer insanlardan ayıran ruhi ve bedeni özellikler olarak da tanımlanabilir. Ruhsal ve zihinsel özelliklerin bütünü olarak tanımlanan kişilik, her bireyin kendine ait şahsiyeti olarak tanımlayabiliriz.³

İnsanın kişiliği şekillenirken öğrenme, algı, duygu, giyim, konuşma, çevre, inanç ve ahlak yapısı gibi verilere dayanır. Tanımlara göre kişilik bireyin kendisi dini algılama biçimi ve manevi yönüne etkisi, diğeri ise bireyin doğduğu çevresi ile olan ilişkileridir. Bireyin kendisini ve iç dünyası onun davranış kalıplarını ifade eder. Bireyin kişiliği tanımlanırken, sakin, heyecanlı, kendine güvenen, güçlü, yardımsever, değerli ya da değersiz bulma gibi tanımlanmalar kullanılır. Kişiliğin dışa vurumu ise bireyin sosyal çevre ile ilişkilerinde insanlar üzerinde bıraktığı etkiler ve izlenimlerdir.⁴ Kişilik kavramıyla birlikte kullanılan karakter ve mizaç kavramları da bireylerin kişilik yapısına etki etmektedir.

1.2 Mizaç

Mizaç; huy, yaratılış ve tabiat anlamındadır. Mizaç insanın yaratılışında olan daha çok kalıtımla gelen özelliklerdir. Kişinin duygusal boyutunu, sinirli, neşeli, soğukkanlı olma gibi bireye göre farklılık gösteren özellikler kişinin mizacıdır. “Mizaç ya da huy, günlük yaşantı içinde kişiye özgü, oldukça sınırlı, belirli duygusal tepkilerin nitelik ve nicelik bakımından değişmesidir. Bireylere göre değişen mizaç özellikleri ya da huydur.”⁵ Mizaç insanın doğuştan getirdiği kalıtsal özellikleri, bireyin duygu ve davranış boyutlarını ifade eden bir kavramdır. Olaylar karşısında hissettiğimiz duygu, verilen tepki

² Fatma Yüce, *Gençlerde Dini Yönelim ve Kişilik* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,2009),45.

³ Fatma Yüce, *Gençlerde Dini Yönelim ve Kişilik*,35.

⁴ Abdurrahman Kurt, "Dindarlığı Etkileyen Faktörler", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18/2 (2009), 2.

⁵ Fatma Yüce, *Gençlerde Dini Yönelim ve Kişilik*,41.

o duygu durumumuz hakkında bize bilgi vermektedir. Olaylar karşısında bazı birey şiddetli bir tepki verirken, bir diğeri tepkisiz kalabilir. Bu durum bireylerin mizaçlarının farklı olmasındandır. Kişiliğin bir parçası olan mizaç doğuştan olup, eğitimle değişmeyen kişiye özgü duygusal özellikleri ifade etmektedir.

1.3. Karakter

“Karakter, kişiye özgü davranışların bütünü olup, insanın bedensel, duygusal ve zihinsel etkinliğine çevrenin verdiği değerdir.⁶” Bireyin yaşadığı çevrenin değer ve ahlaki kurallarından etkilenmesidir. Karakter; aile ve çevrenin ahlaki değerleriyle doğrudan etkilenen bireyin davranışlarında devamlılık ve düzenlilik sağlayan toplum içinde sonradan kazanılan özelliklerdir. Bireyin davranışlarındaki kararlılığı, farklı durum ve şartlarda bile olsa aynı davranmaktır. Karakter sahibi olan bireylerin hareketlerinde devamlılık vardır.⁷

İnsanın yaşadığı çevrenin ahlak anlayışı ve değerler sistemine göre davranması, zaman içinde kazandığı bu özellikleri istikrarlı bir şekilde devam etmesidir. Farklı ve zengin karaktere sahip bireylerden oluşan toplumlar da kendi aralarında farklı ve özgün olabilmektedir. Teknolojik yenilenme ile birlikte kişilik ve bireylerin karakter gelişimi toplumların geleneksel yapısının dönüşümüne kapı aralamaktadır. Bu yapı dönüşümünün olumlu veya olumsuz olmasının bir sonucu olarak sağlam karakterli bireyler veya güçlü karakterden yoksun kişilikler ortaya çıkmaktadır.

Bilinmelidir ki karakter bireyin doğumu ile gelen bir özellik olmayıp özellikle toplumdaki kişisel gelişim ile sosyal etkileşim sonucu şekillenen bir olgudur. Bireyin sosyolojik ortamı, inanç, gelenekselleşen yaşam öğretileri ile birlikte gelişir. Bu anlamda güçlü ve kişilik sahibi karakterli bireylerin yetiştirilmesi olasıdır.

1.4. Kişiliği Oluşturan Faktörler

Bireylerin öteki insanlarla kurduğu ilişkilerde bıraktığı izler, bireyin kişiliğidir. İnsanlarla olan iletişim ve karşılıklı ilişkilerdeki tutum ve olası tepkiler, bireyin kişilik özelliklerini ayırt etmede etkileyici tesire sahiptir. İnsanın birbirine etki etme veya muhatabına karşı herhangi bir fikir oluşturma çabası tabii bir tercihtir. Her birey, bu

⁶ Fatma Yüce, *Gençlerde Dini Yönelim ve Kişilik*,39.

⁷ Bedri Katipoğlu, “Din Psikolojisi Açısından Kişilik Ve Karakter Analizi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/23 (2012),343.

anlamında diğere bireylerden farklı kişilik ve mizaçlara sahiptir. Böylelikle hadiseler karşısında sergilenen davranışlar kişiden kişiye farklılık arz etmektedir.

Kişiliğe etki eden en önemli etmenlere birincil olanı kalıttır. İnsan doğduğunda tekamül etmiş bir şahsiyete sahip değildir. Bununla birlikte şahsiyetin özelliklerini taşımaktadır. Bireyin kişiliği, sırasıyla çocukluk ve akabinde gençlik sonrasında orta yaş hayatı ile birlikte kademe kademe kemale erip olgunlaştıkça çeşitli değişikliklere uğrar. Ancak bazı davranışların her türlü etkenden bağımsız olarak değişmediği de gözlemlenmiştir ki bunun nedeni ifade ettiğimiz soyaçekimdir. Benzer ortamda oldukları halde insanların birbirlerinden farklı özelliklere sahip olmaları, ayrı tutum ve davranışları ve çeşitlenen gelişimleri, kalıtımın bireyler üzerindeki tesirine delalet etmektedir.⁸

Kalıttımın etkenlerinden en mühimi zekadır. Kişiliğin tekamülünde, kişiye özgü özelliğe bürünen ruhsal yapının temeli, zekadır. Zeka çok yönlü ve tümleşik zihinsel işlevin bileşimidir.⁹ Benzer düzeyde olan kişilerde, işlevlerin farklı olması sonucu, değişik bireysel kişilik yapıları, davranış modelleri ile uyum görülebilir.¹⁰

İkincil olarak kişiliği etkileyen etmenlerden biri de bireyin doğduğu çevresidir. Kişilik gelişimi, bireyin doğuştan getirdiği genetik özellikler ile çevresel faktörlerin etkileşimi sonucunda oluşan süreçtir.¹¹ Kişilik gelişiminde etkili olan çevresel faktörler arasında aile, toplum, kültür, eğitim ve din gibi unsurlar bulunmaktadır. Kişiyeye, değişim sağlayacak şekilde tesir eden tüm dış etmenler, özellikle içinde doğduğu kültürden mutlaka etkilenir. Bireyin kişilik ve karakteri, genetik etkilerle birlikte yaşadığı çevrenin durumuna göre şekil almaktadır. İnsanın çevresi kişilik gelişimi üzerindeki etkisi, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde incelenebilir. Yaşam konforu anlamında gıda ve iklim fiziksel çevrenin önemli öğeleridir. Bireyin içinde yaşadığı toplum ve bu toplumun oluşturduğu davranış, gelenek, töre ve adetler sosyal ve kültürel çevreyi meydana getirir.¹²

⁸ Yahya Turan, "Kişilik ve Dindarlık Üzerine Bir Alan Araştırması", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 20(2009), 281-284.

⁹ Adem Çelik, *Dini Değerler Bağlamında Kişilik Gelişimi*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004), 19.

¹⁰ Adem Çelik, *Dini Değerler Bağlamında Kişilik Gelişimi*, 18.

¹¹ Bozkurt Koç, "Kişilik ve Din", *Tabula Rasa: Felsefe-Teoloji* 2/4 (2002), 89-91.

¹² Abdurrahman Kurt, "Dindarlığı Etkileyen Faktörler", 3.

Çevre etmeni içerisinde en mühim özelliklerden biri költürdür. Költür, yaşam öğretisi içerisinde topluma ait bireysel davranış metodolojisinin özümşenerek öğrenilen kısımdır. Toplumun ortak hayat tarzıdır. Bir milletin bütünlüğünün en kıymetli yapı taşı hükmündedir.

Bireyin kişiliğini etkileyen üçüncül faktör de dini değerlerdir. Din başlı başına bireyi şekillendirmede çok büyük öneme sahip bir parametre hükmündedir. Din ile birlikte ahlaki değerlerin ve toplumsal költürün, toplumu şekillendiren ve bireyin manevi yönüne tesir eden güçlü bir yönü vardır.

Din, süreç içerisinde toplumsal költürün etkin bir öğesi olduğundan bireyin kişiliği üzerinde önemli bir tesir göstermektedir. Din daha çok yaradılıştan gelen fitri bir duygudur. Çevresel etkenlerle zaman içerisinde öğrenilen ya da toplumsal költürden etkilenecek elde edilen bir değeri olmayıp insanın yaradılışında bulunan bir özelliktir. Bireyin mizacında bulunan inanma duygusu sonradan öğrenilmez ve bireyin manevi bir ihtiyaç olarak fitratında bulunmaktadır.¹³ Bu kişiyi inanç sistemlerinde var olan bir Tanrıya yöneltir. Bireyin yaradılışında var olan inanma, sığınma ve güvenme ile yaşamında daha kaliteli bir ömür ve bu doğrultuda sonsuzluk beklentisi kişiliğin ana motivasyon kaynağıdır. Din, bireyin inanç, değeri, ahlak ve davranışlarını şekillendiren, manevi ihtiyaçlarını karşılayan ve hayatın anlamını veren bir olgudur.¹⁴ Din bireyin var olma, ait olma, güven duyma, bağlanma, iletişim kurma gibi temel ihtiyaçlarını nasıl karşıladığını, bireyin kendini tanıma, kendini geliştirme, kendini kontrol etme, stresle baş etme, mutluluk ve yaşam doyumunu gibi psikolojik bir destektir. Hem bu dünya hem de ölüm sonrası için büyük bir motivasyon güç sağlayarak ölüm korkusunu yenmesine yardımcı olur ve belirsizlikten kurtarır.¹⁵

¹³ Metin Özdemir, ‘‘Kur’an’ın Karakter İnşasında Anahtar Bir Kavram: Fitrat’’, *Uluslararası Kişilik ve Karakter İnşasında Dinin Yeri Sempozyumu 1* (2016 Haziran), 38-39.

¹⁴ Hayati Hökelekli, ‘‘Gençlik ve Din İhtiyacı’’, *Milli Költür* 50 (1985), 87-89.

¹⁵ Bozkurt Koç, ‘‘Kişilik ve Din’’, 92-93.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Din ve Kişilik

Din; kelime olarak adet, yol, hâkim olmak, itaat altına almak, kanun ve şeriatgöndermek, boyun eğmek, hesaba çekmek, ceza-mükâfat anlamına gelir.¹⁶ Allah tarafından peygamber aracılığıyla gönderilen, bireylerin özgür iradeleriyle tercih ettikleri, yaşamlarını yön veren, düşünce, inanç, ahlak ve değerler bütününe olarak da tanımlanmıştır.¹⁷ Tanımlardan hareketle din insan için bir yaşam şekli, yüce bir yaratıcı ile ibadetlerle kurulan iletişim olarak da ifade edilebilir. İnsan üzerinde, duygularına, düşüncelerine ve davranışlarına tesir etmede dinin manevi bir gücü vardır.¹⁸

İnsan akıl sahibi, düşünen tercihlerde bulunan hayatı devamlı sorgulayarak yaşayan bir varlıktır. Akıl ile birey kendisi ve etrafını gözlemler, dünyayı ve yaşamı anlamaya çalışır. Bu doğrultuda insanları ve hayatı sorgular. İnsan bütün bu sorgulamalar sonucunda yüce bir yaratıcının olduğu fikrine ulaşır. Yüce bir yaratıcıya inanma, sığınma, güvenme gereksinimi insanın fitri bir ihtiyacıdır.

Doğan her insan hayatını sürdürebilmesi için temel maddi ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. İnsan bu ihtiyaçlarını dünyada yaratılan sayısız nimetten faydalanarak gerçekleştirir. İnsanın maddi ihtiyaçları doğuştan olduğu gibi manevi ihtiyaçları olan sevgi, merhamet, şefkat, korunma da doğuştandır.

İslam dinine göre de insanlar bir yaratıcıya inanma ve sığınma özelliği ile yaratılır. Bu fitrat üzere yaratılan insanın dini inanç doğrultusunda hayat sürmesi istenir. İslam dininin emir ve yasakları insan fitratına uygundur. İslam dini insanın bir yaratıcıya ve İslam dinine inanma yatkın özellikleriyle yaratıldığını belirtir.¹⁹

Din, insanın bütün, duygu, düşünce, irade, vicdan ve davranışları üzerinde ruhsal etki gücüne sahiptir.²⁰ İnsanın şahsiyeti bu ruhsal gücün bedensel, fizyolojik yapıyla birleşmesi sonucu oluşur. Din değerlerde bulunan inanç ve ibadetler insanın hayatına anlam katar. Dinin inanç ve ibadet sistemi insan hayatına kattığı anlam yanında, toplum

¹⁶ *MEB Dinî Terimler Sözlüğü*, (Ankara: Meb Yayınları,2009), 79.

¹⁷ *MEB Dinî Terimler Sözlüğü*, 75.

¹⁸ Hayati Hökelekli, "Din, Değerler ve Eğitim", *Eskiyeni: Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi* 3 (2006), 46-56.

¹⁹ Musa Bilgiz, " Kişiliğin Oluşumunda Fıtrat ve Sosyal Çevrenin Etkisi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2006), 132-134.

²⁰ Hüseyin Peker, "Suçlularda Dini Davranışlar" *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (Samsun1990), 90.

ile bütünleşmesini, insanı ilişkilerin gelişmesine de katkı sağlar. Dini değerler, kişisel ve toplumsal olarak belirgin bir davranış biçimine ve yaşam amacına ilişkin kalıcı inançlardır. Dini değerlerle insanın doğasında var olan insani değerlere benzerdir. İnsan şahsiyetine sonradan katılan ve daha çok bireyin çevresinden gelen sosyal, kültürel özellikleri ifade eden karakterinin oluşmasında ve şekillenmesinde dinin önemli rolü ve etkisi olduğu inkar edilemez bir gerçektir.

Yapılan araştırmalar sonucunda dini değerleri olmayan bireylerin genel özellikleri: Toplum olaylarında rahat, bireylerle birlikte olmaktan keyif alan ve çevresinin beklentilerine kolaylıkla uyum sağlayabilen, huzursuzluk verecek kadar dikkat çekici, çok konuşan, ilgi toplamak için çok çaba harcayan, geciktirmeler karşısında aceleci, sakince kabul etmeye münasip, zorlamaya ve yönetmeye hevesli kişiler olduğu görülmüş; dini bir inanca sahip bireylerde ise toplum içinde daha kontrollü ve görselliği çağrıştıran hareketlere karşı daha temkinli, dostlarının zorluğunda onlar destek çıkan, karşısındakilere sıcakkanlı davranan, kendisine yapılanı bağışlayan, onlar için hayırda bulunan, sevgiye muhtaç olanlara sıcak ilgi gösteren, herkesi seven, düzenli, toplumsal davranışlar karşısında becerikli karakter olarak sağlam dirayetli kişilerdir.²¹ Araştırmaya göre dini bir inanca sahip olan bireylerde kişiliğin oluşumunda ve gelişiminde olumlu etkileri olduğu gözlemlenmiştir.

2.2. Gençlik ve Din

Gençlik kişinin çocukluktan yetişkinliğe geçiş yaptığı, fiziksel ve duygusal değişimlerin yaşandığı bir süreçtir. Gençlik dönemi “ergenlik dönemi; biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı, çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir.”²² Birey yaşamının bu döneminde, öfkeli, sabırsız, şüpheli, tereddütlü gibi birdenbire değişen kişilik özellikleriyle tarif edilebilir. Kişi bu dönemde, fiziksel ve duygusal olarak değişim yaşadığı bir dönemdir. Bu değişim ve gelişimle beraber sosyalleşmenin başladığı ve bağımsızlığını ilan ettiği bir dönemi kapsamaktadır. O halde genç bireyi , “çocukluk ve ergenlik bağlarından kurtulmuş özerk bir birey”²³ diye de tanımlamak mümkündür. Ergenlik döneminde bedende meydana gelen fiziksel ve beyindeki biyolojik değişimler; duygusal, öfkeli, kızgın ve sorumsuz bireyler

²¹ Hüseyin Peker, “Olumlu Şahsiyet Özellikleri ve Din”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1(1986), 100-105.

²²Fatma Yüce, *Gençlerde Dini Yönelim ve Kişilik*,64.

²³ Fatma Yüce, *Gençlerde Dini Yönelim ve Kişilik*,64.

yapabilmektedir. Ergenlik döneminde bazı hormonların artış göstermesi nedeniyle bireyin fiziksel ve psikolojik olarak değişim yaşamasına davranışlarında tutarsızlıkların dengesizliklerin olduğu hareketli bir dönemdir. Davranışsal uyum problemleri genç bireyi devamlı bedeniyle uğraşmasına günün çoğunu ayna karşısında geçirmesine sebep olmaktadır. Bu dönemde empati yapmanın düşük olduğu ben merkezci, bencil davranışların yaşandığı bir dönem olarak görülür. Ergenliği tanımlarken genelde fiziksel ve duygusal gelişimleri dikkate alınır. Yaş aralığı hakkında görüş birliği bulunmamaktadır. Çocukluğun sonu genç yetişkinlik döneminin başlangıcı olan ergenlik dönemi 15-25 yaş aralığında tanımlanmaktadır.²⁴ Yaş aralığına bakıldığında genç ve ergen kavramlarının birlikte kullanıldığını gençlik döneminin ergenlikle başladığını anlayabiliriz.

Gençlik döneminde genç; çevresinde olan olayları dikkatle izleyen, dini konularda sorgulamalar yapan kendine ait düşünce ve fikirler geliştirdiği hayatının en önemli dönemidir. Bağımsızlaşan genç aile ve çevresinde gördüğü dini inanışları araştırmaya başlar. Çocukluk döneminde benimsediği inançları eleştirmeye, dinin hayatındaki anlamını anlamaya çalışır. Bu dönem edindiği dini değerler kişiliğin gelişmesine olumlu katkı sağlamaktır. Bireylerin inanç ve değer sistemleri ilk çocukluk döneminden itibaren şekillenmeye başlar. Anne babaların benimsemiş oldukları tutumları çocuklar dünyaya geldiği andan itibaren onlara rol model olmaktadır. Bu noktada insan yaşamının birçok bölümü üzerinde etkisi bulunan inanç eğilimlerinin gençlerin yaşamını etkilemektedir. Ergenliğin başlamasıyla bedeninde meydana gelen fiziksel ve duygusal gelişmeler genci ruhsal çöküntüye sokabilmektedir. Bu ruhsal çöküntü dine mesafeli olmasına neden olur. Dine karşı eleştirel düşünce ve tereddütleri olan genç bu dönemde arzu ve heveslerine ulaşmada dini bir engel olarak görür.²⁵ Özellikle modernleşmenin getirdiği yaşam kültürü, teknolojinin yaşamımıza hızla girişi, değişen yaşam şartları, kitle iletişim araçlarının toplumdaki baskın etkisi artık gençlerin dine bakış açılarının değişmesine neden olmaktadır.

Dijitalleşmeyle birlikte gençler internet üzerinden her türlü paylaşımlara maruz kalmaktadır. Cinsel ve şiddet içerikli paylaşımların açık bir şekilde yapılması, sanal

²⁴ Mustafa Koç, “ Gelişim ve Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi”, *Ekev Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler* 7/15 (2003), 115.

²⁵ Asım Yapıcı, “Şüphe ve İnanç Kısılcığında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları”, *İlahiyat Akademi Dergisi* 12 (2020), 1-144.

ortamda gençlerin bu içeriklerle erken yaşlarda tanışması, dini ve ahlaki gelişimini etkilemektedir. Gençlerin sürekli olarak internette şiddet içerikli oyunlar oynaması şiddet kültürünü beslemesine neden olmaktadır. Sosyal medya ve internet platformlarıyla desteklenen modernizme ait seküler değerler, herkesin kabul etmesi gereken değerler olarak sunulmaktadır. Sanal ortamda rol model olarak aldığı insanların, fikir ve değerlerini benimsemektedir. İnternet ortamdaki paylaşımlar gencin değer algısının ve kişiliğin şekillenmesine önemli bir etki yapmaktadır.²⁶ Bu sebeplerden dolayı din, bireyin yaşamında değerlerin muhafaza edilmesi ve devam etmesinde için gereklidir. Anne - babaya hürmet, çevresine ve arkadaşlarına saygılı, dürüst, yardımsever, çalışkan, cinsel kontrolü sağlama ve aileye bağlılık gibi dini değerlerin bireyin hayatında olmasında; dindarlığın doğrudan etkili olduğu yapılan çalışmalarda görülmüştür.²⁷

İnsan hayatında vazgeçilmez bir işleve sahip olan manevi değerler insanın yaşamında var olan sevgi hoşgörü merhamet vb. gibi değerler dinin de bize sunduğu evrensel ilkelerdir. Ergen gelişimini sürdürürken dini değerleri aileden ve çevreden gördükleriyle anlamlandırır. Ergenin duygusal gelişiminde etkili olan dini değerleri ne kadar çok benimsese kendi yaşamında kendini keşfetme ve kişiliğini kazanma sürecinde o denli güvende olur. Böylece kişiliğin oluşumunda din ona kolaylık sağlar.

Dolayısıyla ergenin ahlaki ve dini gelişimi ile kişilik oluşumu arasında önemli bir ilişki söz konusudur. Bunun sonucunda ergenin, hayatında değerler; kişilik geliştirebilmesinde kendini doğru ifade etmesinde, kendi kendini yönetmesinde önemli bir yere sahiptir. Din, gencin hayatında kendine has içselleştirme mekanizmasına bağlı olarak, değer oluşumunda süreklilik sağlamaktadır. Yapılan araştırmalarda her dönemde dine duyulan ihtiyaç çok fazladır.²⁸ Gençler tabiatı gereği duygularıyla, düşünceleriyle benlik yapısıyla inanma faaliyetine muhtaçtır. Bu bağlamda din gençlerin arzu ve heveslerini kontrol altına alması, gençlerin yaşadıkları zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olabilir. Dini inançlar, gençlere bir içsel güç kaynağı sağlayarak stresle başa çıkmalarına destek olabilmektedir. Din aynı zamanda manevi güç ile ruhsal sağlığı güçlendirir ve gençlerin duygusal dengelerini korumalarına yardımcı olabilir. Dinin

²⁶ Yasin Yiğit, “ Modern Çağda Gençlik Problemleri ve Din Eğitimi’’, *İslam Modernite ve Gençlik*, (Temmuz 2021), 307-324.

²⁷ Hayati Hökelekli, “*Dini Kişiliğin Kuruluşunda İradenin Rolü*’’, *Diyanet İlmi Dergi* 21/2 (1985 Nisan -Mayıs-Haziran), 16-28.

²⁸ İsa Ceylan, “ Kişilik Gelişimi Din İlişkisi’’, *Din Bilim: Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2/2 (2019),50-72.

sağlamış olduğu bu manevi destek sağlam karakterli gençlerin yetişmesine katkı sağladığı söylenebilir.²⁹

Dini değerler; gençlerin arzu ve heveslerini kontrol altına alması, ruh sağlığını koruması, manevi yönden destek olması, sağlam ve karakterli bireylerin yetişmesine katkı sağlamaktadır. Dini değerlerin ortaya koyduğu prensipler yaşam boyunca karşılaştığı sorunlar gençler için manevî güç desteğidir. Din insan hayatında manevî değerlerin oluşmasında büyük bir önemi sahiptir. Manevi değerler daha çok din üzerinden oluşur. Gençlik döneminde karşılaşılan sorunların yıkıcı etkisinin giderilmesi için manevi değerlerle yetişen güçlü bir gençliğe ihtiyaç duyulmaktadır.

2.3. Kişilik ve İnanç ilişkisi

Din, kişinin hayatı içinde devamlılık oluşturan, manevi güç sağlayan temel ruhi bir ihtiyaçtır. İnançlar, bireyin kişilik gelişiminde ve davranışlarında bir bütünlük sağlar. Bu bütünlük bireyin kişiliğinin günlük hayata bir anlam, hayatın amacına ulaşmada destek olur. İnsanın manevi güç sağlayan Allah'a güvenmek ve inanmak anlamına gelen iman kelimesidir. Allah'a inanan güvenen birey mü'min vasfını alır. Mümin kişi tutum ve davranışlarının bütün yönleriyle bütünleştirmeye inanç ile sağlamış olur.

İnanç insanı maddi yönden de desteklemektedir. Yaşamda, üstesinden gelinmesi gereken güçlüklerle mücadelede bireyin dayanaklı olmasını sağlar. Bireyin hayatında gayretli olma ve sonuca ulaşma kabiliyetini kazandırır. İman etmenin bir sonucu olarak kainatın en değerli varlığı haline gelebilir. İnanç sahibi birey inancından aldığı kuvvetle kendisine, ailesine ve etrafındaki tüm insanlara yarar sağlar. İnanç hassas bir terazi vazifesiyle tüm iyilikleri ve hakeza mevcut kötülükleri birbirinden ayırmada muazzam bir rol oynar. Var olan inanç, bireyin yaşamının her alanında gereklilik olarak kendinden söz ettirir. Bu doğrultuda insanın dini inancı bireylerin kişilik ve karakter oluşumuna sınırsız katkı sunarak akıl sahibi değerli canlı olan insanın mükemmelleşmesine etki eder.³⁰

İnsanoğlu ferahlık ve konforu isteyerek yaşamak arzusundadır. Bununla birlikte ömrü boyunca tutulduğu hastalıklar, kazalar, doğal afetler ve nihayetinde ölüm gibi gerçekliklere mani olacak güçte değildir. İradesinin ve gücünün yetmediği ve biçare

²⁹ Yasin Yiğit, " Modern Çağda Gençlik Problemleri ve Din Eğitimi", 307-324.

³⁰ Ali Rıza Aydın , "İnanma İhtiyacı ve Dinî Ritüellerin Psikolojik Değeri", *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9/3(Samsun 2009), 90.

kaldığı hallerde acziyetinin farkına varır ve sonrasında da daha yüce bir varlığa inanma ve ondan yardım alma ihtiyacı hisseder. Bu ihtiyaç sayesinde var oluşunu ve doğum-yaşam düzleminde dünya hayatının gayesini sorgulamak bireyi her şeyi yaratan ve idare eden yüce bir varlığa ulaştırır. Bunun sonucu olarak insan, o yüce varlıkla iletişime geçmenin yöntemini bulmaya çalışır.

Özü ve muhtevası anlamında iman; birçok güzel hasletin yan yana gelmesi ve kendi arasında da etkileşimli beraberliği sayesinde bireyin insan-ı kamil olması sonucunu doğuran hallerden müteşekkil bir olgudur. İnsanda gözlemlenen bu güzel hallerin çoğalması ve bireyi çok daha değerli hale getirmesiyle o insanda iman zirveye ulaşır. Bu zirve halinde birey hem akıl, hem duygu ve hem de davranış anlamında yaşadığı çevreye ve içerisinde yaşadığı topluma büyük değer katar.

2.4. İbadet ve Kişilik İlişkisi

İbadet Allah'a boyun eğmek, saygı göstermek, kulluk etmek, övmek, yüceltmek ve bağlılık anlamına gelir. İnsanın yüce bir varlığa itaat etmek, saygı ve sevgisini göstermek, O'nun hoşnutluğunu kazanmak niyetiyle ortaya koyduğu belirli tutum ve davranışlardır. İbadet, söz ve davranışlarla Allah ile kurulan bağ, toplum düzeni ve Allah'ın dilemesi neticesinde belli bir hedefe varmak için yapılan tören ve uygulamalar sistemi olarak da tarif edebiliriz.³¹

Geniş anlamda ise ibadeti; insanın imanının bir cüzü olarak Kainatta tasarrufun ve oluşun tamamını elinde tutan, yüce ve âli olan, canlı ve cansız tüm alemi yaratan varlığa teveccüh etmesi, devamlı bağ kurup iletişim halinde olarak affını istemesi ve ona bağlılığının bir göstergesi olarak kötülüklerden uzak durması ve yaşamına dair her şeyi ondan istemesi ve beklemesi olarak belirtebiliriz.

İbadet, Allah'ın kuluna bahşettiği ve benliğine yerleştirdiği bütün güzelliklere karşı kulunun O'na teşekkür etmesidir. Bireyin bu teşekkürünün bir göstergesi olarak inanç esasları içerisinde tanımlanmış belirli faaliyetler ruhsal ve fiziksel anlamda kişinin insani davranış modeline dönüşecek ve yaratıcı ile kurulan bağ devamlı ve sağlam olacaktır. Bu sağlamlık kişiliği güçlü bireylerden oluşacak toplum ve genç nesil için çok önemlidir.

Belli zamanlar ve vakitlerde yapılan ibadetler, kişide zaman planlaması ve alışkanlığını geliştirir. Belli bir düzen içerisinde devamlılık isteyen ibadetler, bireyde iç

³¹ MEB 'Dini Terimler Sözlüğü', 219.

disiplini kontrol etmesini ve güçlü bir iradeye sahip olmayı sağlar. İbadetler vesilesiyle bireyin vicdanına yerleşen kendi kendini kontrol sistemi, dengeli bir kişilik oluşumu için önemli bir etkidir. İbadetlerini yerine getiren bireyler alçak gönüllü davranışların oluşmasına, kibirlenme ve gururlanma gibi insanı kıran dengesiz, sorumsuz hareketlerden kaçınan bir kişilik geliştirecektir.³²

Gençlik döneminde fiziksel ve duygusal gelişimini ibadet ederek yerine getiren genç, kalbi kötülüklerden, kötü düşüncelerden arınarak daha sağlıklı tamamlar ve sağlam bir karakter gelişir. Kalpten ve samimi bir şekilde Allah'a dua eden birey yalandan, tembellikten uzak durarak kendine olan güveni ve cesareti artar.

İnsan günlük meşguliyetlerden telaşlardan uzaklaşıp Allah ile baş başa kalması ruha sakinlik, huzur vererek stres, sıkıntı gibi duyguları engeller. İbadetler zorluklara katlanmaya destek sağlayan, kendini geliştirme ve yenileme bireye değer katar. İbadet bireyin nefisini hesaba çekmesi düşünerek yaptıklarının muhasebesini yapması vicdanlı olmasına katkı sağlar. İnsan ibadetle iç dünyasının kendisini sınırlayan hallerinden kurtularak, benlik mağarasından çıkar, egosunu yenmeyi başarır. Hac, kurban, zekat, sadaka, oruç ibadetleri; toplumun iyiliği uğruna fedakarlıkta bulunması insanın kişiliği ve karakteri üzerinde oldukça etkilidir.

Namaz ibadeti bireyi kötülüklerden uzaklaştırıp iyiliğe sevk eder. İnsan karakterine hayırlı işler yapmayı, iyilikler yönelterek insani değerler kazandırır. "Kitaptan sana vahiy edilenleri oku ve namazı özenle kıl. Çünkü namaz, hayasızlıktan ve kötülükten meneder. Elbette Allah'ı anmak en büyük ibadettir. Allah ne yaptığınızı bilir."³³

Namaz insan hayatını düzene sokarak güçlü bir iradeye sahip olmasını sağlar. Tekrar eden zaman periyotlarıyla eda edilen namaz insanın ruhuna ve moraline iyi gelir. Zekat, toplumda yardımlaşma ve paylaşmayı geliştiren, insanın gönlünde cimrilik, bencillik, kıskançlık, öfke gibi kötü duyguların yerleşmesine mani olur, cömertliği geliştirir. Zenginliğini ihtiyaç sahibiyle paylaşarak, yoklukta olanı gözetmek, ihtiyacı olana yardımda bulunmak şefkat ve merhamet duygularını geliştirerek mal biriktirme hırısından kurtarır.³⁴ İnsanın yaratılışında var olan mal edinme, para kazanma hırsı gibi özellikleri zekat vermeyle, kişi paylaşma yardımlaşma gibi değerlerin kişiliğine

³² Hayati Hökelekli, "Dini Kişiliğin Kuruluşunda İradenin Rolü" 16-28.

³³ Kur'an-ı Kerim Meali, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin(Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları,2009), Ankubut 29/45.

³⁴ Sadettin Özdemir, "Zekâtın Eğitici ve Ahlâkî Özellikleri", *Dini Araştırmalar* 6/18 (2004), 231-238.

oluşmasını sağlar. Zekat cömertlik, şükür, ruhî gelişim, ahlâkî terbiye, maddî zenginlik, manevî mutluluk, vicdanî rahatlık gibi pek çok güzel değerlerin hayatına girmesini sağlar. Zekat vermek, aynı zamanda kişiyi cimrilik, bencillik, kibir, mal hırsı, aç gözlülük, israf, haset gibi olumsuz duygu ve davranışlardan uzaklaştırır. Zekat veren kişi, malını Allah'ın kendisine bir emanet olarak verdiğini bilir ve bu emaneti ihtiyaç sahipleriyle paylaşarak hem kendisini hem de başkalarını mutlu eder.³⁵ Gençlik döneminde yardımlaşma ve paylaşmayı zekatla öğrenen genç hayatı boyunca bu değerler kişilik ve karakter gelişiminde olumlu bir etkiye neden olur.

Oruç, bireyin bedensel tatminlerini kontrol altına alarak nefsinin arzuladığı her türlü heves ve istekten kendi hür iradesiyle uzak durma amelidir. Oruç haz, cinsellik ve hırs gibi insanı esir eden duygu ve aşırılıkların için panzehiridir. Oruç İnsan muktedirken yapmama kararlılığına sahip olmasını ve güçlü bir iradenin oluşmasını sağlar. Bireyin, kuvvet bulan iradesi yardımıyla zararlı her türlü huy ve alışkanlıktan uzak kalma kabiliyeti gelişir. Ayrıca yaşamın her anında kişinin önüne çıkan zorluklar karşısında sabretmeyi ve mücadele ederek sorunları çözme kudretini artırır. Bilimsel inceleme ve değerlendirmelerde oruç ameliyesinin, bireyin kendisine olan öz güvenini arttırdığı ve hadiseler karşısında sükunetini koruma özelliği kazandırdığı görülmüştür.³⁶ Yaratıcı tarafından kullarına orucun farz kılınmasında; bireye verilen nefsin onu tahakkümü altına almasını önlemek ve kişinin davranışlarında iyileşme sonrasında mükemmeliyete doğru evrilme hakikati yatmaktadır. Oruç insanın kararlılığının artması ve iradesinin güçlenmesinde anahtar rol oynar. Haz ve heveslerini yönetme becerisine sahip olur.

³⁵ Sadettin Özdemir, ‘‘Zekâtın Eğitici ve Ahlâkî Özellikleri’’, 231-238.

³⁶ Veysel Uysal, ‘‘Kentsel Hayatta Dindarlık ve Oruç İbadetinin Bireysel-Toplumsal Yansımaları’’, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/32 (2007) , 19-44.

İnsanoğlu yaşam döngüsü içerisinde devamlı yaptığı faaliyetler ve birtakım heveslerin tesirinde kalarak bireysel dünyası dışındaki hadiselere ve hayatın akışına kendini kaptırır ve yaratılış ile kendisine verilen özünden uzaklaşır. Oruç ibadetinin etkisi ile kendinden uzaklaşmış olan insan tekrardan öz benliğine yaklaşır. İbadet esnasındaki sürekli açlık sebebiyle hayatın içindeki işleyişe dair esas gayenin ve kendi varlığı ile birlikte evrenin varlığının anlamını düşünme farkındalığına sahip olur. Orucun sebebiyet verdiği bu farkındalıkla aydınlanan ve kendi haricindeki dünyaya yönelip diğer canlıların da birçok gereksinime ihtiyaç hissettiğini anlayan insanda acıma ve yardım etme bilinci oluşur. Bu anlamda oruç, kapitalist yaşam içerisinde insanın mecburiyeti gibi algılanan benmerkezci tüm yaklaşımların meydana getirdiği yaraların tamamını tedavi eden bir ilaç gibidir. Toplumsal bozulmayı önler ve bireyler arasında güzel ilişkiler kurulmasına sebep olur.³⁷

2.5. Dini Değerlerin Kişiliğe Etkisi

İnanç sistemlerinin ana hedefi doğadaki varlıklardan daha üstün olan bir güçle iletişim halinde kalarak yaşamın bütün noktalarına dokunmaktır. Bu dokunma canlı kalıp devamlılık arz eden ve zamanla yaşamın bütünselliğine dönüşen bir iletişimdir. İnanç sahibi birey bu iletişimin içerisinde kendisine her an yer bulur. Bu sayede, inanç sistemi bireyin yaşamına dahil olur ve zaman içerisinde hayatının tamamını kapsar. İncanın bu kapsayıcılığı ve yaşamdaki tüm alanlara nüfuz etmesi bireyin hareket ve eylemlerinin kıymet kazanmasına yol açar. Yaşamı çevreleyen inanç sistematığının bireyin hayatına ve davranışlarına etkisi ile söz konusu insanın kişiliği dönüşerek daha kıymetli bir hal alır. Din bireyi bedensel, ruhsal ve ahlaki anlamda destekleyerek aşırılıkları törpülenmiş, kararlı, ilkeli ve faydalı bir insana dönüştürür. Bununla birlikte bireyin kişiliğinin oluşumunda din bir yere kadar etkindir. Dinin kişiliğe tam etki edebilmesinde birtakım ilave değer sistemleri gereklidir ki bu değer sistemleri farklı farklı ifade edilse bile yeryüzündeki inançların hepsinde benzerdir. İlahi dinlerin hepsinde ortak olan değerler; Dürüst olmak, merhametli ve sabırlı olmak, zulümden kaçınmak ,adaletli olmak, eşitlik, cömertlik, kul hakkını gözetmek, sevgi gibi hususlar insanlığında ortak değerleridir.

Sevgi dünya hayatında insanın değer verdiği en kıymetli kavramlardan ilk akla gelendir. İnsan gördüğü ve gösterdiği sevgiden dolayı yaşama tutunur, bir gayesi olur ve

³⁷ Adem Çelik, *Dini Değerler Bağlamında Kişilik Gelişimi*,72-73.

bu gaye etrafında tüm hayatını şekillendirir. İnsan, bu duygunun yoksunluğu, kaybedilmesi ve bulunamaması halinde hayat enerjisini yitirir. Geçen zaman ile bireyin kişiliği değişmeye, bozulmaya ve hatta sonunda yok olmaya doğru gider. Ön yargısız bir bakış açısıyla bireyi anlamaya çalışmak ve imkanlar dahilinde benliğinin yansıttığı kişiliğini bilmek yalnız ve ancak sevgi ile mümkündür.

İnsan hayatında vazgeçilmez duygu olan sevgi; güzelliğin ve iyiliğin kaynağı, yürekleri ısıtıran, insanlara güven veren, dostluk, şefkat, yardımlaşma ve fedakarlık gibi bireylerin kişiliğine etki eden en büyük değerdir. İnsan hayatının temelinde sevgi vardır. Sevginin şekillendirmediği bir kişilik yok gibidir.

Dini değerlerden sabır, yaşamın sıkıntısı her türlü zorluğu karşısında kararlı ve güçlü durmak, his ve heveslerini, öfkesini yöneterek sakin kalabilmek, olaylar karşısında akl-ı selim davranmak ve musibetin büyüklüğüne bakmaksızın kontrolü yitirmemek olarak tanımlanabilir.³⁸

İnsan karakterinde etkili olan bir diğer dini değer de cömertliktir. Cömertlik insan kişiliğinde paylaşma duygusunu besler. Bunun sonucu olarak birey kendisindeki varlıklarla birlikte sosyal ilişkilerinde olumlu hal ve hareketlerini de yansıtır.³⁹ Cömertliğin zıddı cimriliktir. Cimrilik duygusunun değişebilmesi ve insanın karakteri haline gelmesini önlemeyi cömertlik ile sağlayabiliriz.

İnsan karakterinde var olan tevazu ve gurur, eşzamanlı aynı ortamda birbirine karşıt iki duygu olarak bulunabilir. İnanç sahibi birey gösterişten uzak yeteneklerini kullanarak birçok zorluğun üstesinden gelmede başarılıdır. Bununla birlikte gurur sahibi insan ise sosyal ilişkilerinde başkalarında olmadığını düşündüğü ve yalnızca bir takım meziyetlerin kendinde olduğunu düşünür.⁴⁰

³⁸ Recep Önal, ‘‘Kur’an’da İmânî ve Ahlâki Bir Tavrı Olarak Sabır’’, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (2008), 440-444.

³⁹ Abdurrahman Kasapoğlu, ‘‘Kur’an’a Göre Cimrilik -Sebepleri, Zararları ve Eğitimi’’, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2007), 330-334.

⁴⁰ Gürbüz Deniz, ‘‘Yalan ve Tevâzunun Ontolojisi’’, *İlahiyat Akademi: Altı Aylık Uluslararası Akademik Araştırma Dergisi* 9 (2019), 1-10.

İnsan kişiliğine etki eden bir diğer dini değer de duadır. Dua, insanla yaratıcı arasında bir iletişimdir. İnsanın vasıtasız olarak Allah ile konuşmasıdır. Dua insanın arzu ve isteklerini her durumda Allaha arz etmesidir. İnsan her zaman yanında olduğunu hissettiği yüce varlığın kendisine güç ve kuvvet kattığına inanır. Bu iletişim sayesinde hem manevi ihtiyaçlarını hem de hayata dair tehlikelere karşı kendisini güvende hisseder.

İnsan hayatında dua etmek önemli bir yer tutar. Dua sorumluluk duygusunu, sabırlı olmayı, iyilik ve hayırda bulunma duygularını geliştirir. Haset, korku, endişe, sıkıntı, ıstırap gibi olumsuz duyguların bireyin kişiliğinde etkisini azaltmasına neden olmaktadır. Birey dini değerlerle; kendini bulan, kendini gerçekleştiren, kendine güvenen kişilik yapısına sahip olur. Kişiliği oluşmuş birey; insanlık için çaba harcar, samimi içten duygulara sahip, üretmeyi seven, insanlarla sevgi ile iletişim kuran özellikler mevcuttur. Dini değerler içerisinde yer alan ibadetle iç disiplin mekanizması gelişir. Kurulan iç denetim mekanizmasıyla kendini kontrolünü sağlama, sıkıntı ve zorluklara sabırlı olma, kötü düşünce ve eğilimlerden uzaklaşarak manevi yönünü güçlendirir.⁴¹ Manevi yönden güçlü olan birey hem ruhsal hem de bedenen güçlü olur.

Dini değerlerin bireyler üzerinde nedenli etkili olduğunu bunun özellikle gençlik döneminde kişiliğin gelişimi ve oluşumunda daha etkili olacağı muhakkaktır. Gençlik döneminde sosyal çevre, topluluk kültürü içine yerleşmiş olan din, karakter ve kişilik yapısına değer katmaktadır. Bu nedenle doğduğu çevreden benimsediği din gencin hayatında yer alacaktır. Gençlik hayatının ilk döneminde dini konulara ilginin yoğunlaştığı, araştırmalar yaptığı, sorular sorduğu sonunda da dünya görüşlerinin şekillendiği ve dini kimliklerinin oluştuğu bir dönemdir. Toplumda ve ailede değerler, din ile şekillenir. Din, hayatın tamamını kuşatması, insanlara yol göstermesi, ilke ve emirleriyle yaşama yön vermesi nedeniyle önemli ve vazgeçilmez bir değer kaynağıdır.

⁴¹ Mehmet Görmez, *Gençliğin Anlam Arayışı* (Ankara: Otto Yayınları,2021), 20-22.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Gençlerin kişilik gelişiminde dinin etkisi çalışmamızda kişilik, mizaç karakter, din, gençlik, dini değerler, inanç, ibadetlerin kişilik gelişimi üzerinde etkisi gibi konularda literatür taraması yaptık. Araştırmamızda kişiliğin oluşumunda gelişip şekillenmesinde kalıtım ile birlikte duygusal ve çevresel faktörlerin etkili olduğu gördük. Özellikle bu faktörler içerisinde insanın fitratında olan sığınma, inanma güvenme gibi duygular dinin insan kişiliğinde etkisini göstermektedir. Din ve dini değerler kişinin karakterini ve kişiliğini etkilemektedir. Din, insanın fitratında olan duygusal yönü ile kişiliği etkilerken, toplum tarafından benimsenen din anlayışı da dış faktör olarak karakterin geliştirip değiştirmektedir. İnsanın tabiatında olan ve kabiliyetlerini ortaya çıkaran dinin, kişilik gelişiminde en önemli faktör olduğunu gördük. İnsani değerlerin gelişimi, bireyin manevi ve ahlaki yönünün güçlü olması için din gereklidir. Genç nesilleri yetiştirirken dinin evrensel insani değerleri kişilik gelişiminde faydalı olacaktır. Bu durumda din gencin davranışlarına hal ve hareketlerine istikamet ve biçim vermektedir. Bu bağlamda günümüzde dini değerlerin, kişilik ve karakterin henüz oluşmaya başladığı gençlik döneminden başlayarak bireylere kazandırılması gerekir. İnsanın doğasında duygusal bir ihtiyaç olarak tercih edilmekte olan din yaşam boyu kişiliğimizi etkilemektedir.

Çalışma konularımız arasında yer alan inanç, ibadet ve dini değerlerin kişiliği nasıl etkilediği araştırılmıştır. Araştırmalarda görülmüştür ki inancı içselleştiren bireylerde kişilik gelişimi pozitif yönde etkilenmiştir. İnancın ibadetlerle davranışa dönüşmesi kişinin yaşamına bir amaç ve anlam katmaktadır. Birey o amaç doğrultusunda güçlü bir kişilik sahibi olur. İnanma duygusu hayatımızda sergilediğimiz hal ve hareketlerimizde bir bütünlük oluşturur.

Allah ile iletişim sağlayan ibadetler bireyi tek düze yaşamdan uzaklaştırarak sosyal ilişkilerini olumlu yönde etkiler. Bunun sonucunda kişiliğin gelişimiyle değişik hayatları tecrübe etmesi kişiyi bozulmalara karşı dirençli yapar.

Dini tutumlar ve davranışlar sabır, tevazu, sevgi, cömertlik gibi evrensel değerler de kişilik üzerinde etkilidir. Tüm insanlık için geçerli olan evrensel değerlerin insan fitratında olan dini değerle bütünleşmesiyle kişilik değer kazanmış olur.

Dinin özünde iyilik yapmak, kötü olandan uzak durmak vardır. Bu yüzden din insanlık tarihi boyunca yol gösterici örnek kişiliklerle doludur. Bu örnek kişilikleri benimseyen genç birey karakter olarak onlara benzemeye gayret edecektir. Dinin örnek

kişiliklerinde bulunan dürüstlük, yardımseverlik, adalet gibi ahlaki değerler insanı iyiliğe yöneltir. Dolayısıyla iyi bir nesil ve gençliğin yetişmesinde dinin etkisi büyüktür.

Bireylerin inanç ve değer sistemleri ilk çocukluk döneminden itibaren şekillenmeye başlar. Anne babaların benimsemiş oldukları tutumları çocuklar dünyaya geldiği andan itibaren onlara rol model olmaktadır. Bu noktada insan yaşamının birçok bölümü üzerinde etkisi bulunan inanç eğilimlerinin gençlere ailesi tarafından verilmelidir. Gençleri kötülüklerden koruyabilmek, güçlü ve sağlam karakterli olarak topluma kazandırabilmek için yapılması gereken en önemli görevlerimizden biri de onların değerlerini bilerek yetişmeleridir. Zira değerler, gencin ahlaklı bir kişiliğe, sorumluluk sahibi olabilmesinin önkoşuludur.⁴²

Gençlik insanın kendisini evreni yaratıcıyı anlamlandırma sürecinde bazı gelgitler yaşadığı fırtınalı, aynı zamanda ömür sermayesinin en önemli kazanımlı dönemidir. Modernizmle birlikte gelişen sekülerizm yoğun çalışma hayatı insanı dini değerler uzaklaştırdı. Gençler iletişim çağında menfaat elde etme ya da haz temin etme peşinde koşmaktadır. Bu hızlı yaşam biçimi gençlerde bir anlam ve değer krizine sebep olmaktadır. Gündelik hayatı ve bu hayatı oluşturan iletişim sosyal medya platformlar gençlerin değer algısını etkilemektedir. Teknolojinin getirdiği olumsuz etkilerden korumak için değerlerin kazandırılmasına dinin önemi büyüktür. Gençlere verilmesi gereken tüm değerlerin İslam dininde mevcut olduğu ve değerlerin kişilikte yerleşmesinin de ancak dini ile sağlanabilir.⁴³

Günümüzde yetişkinler yaşadıkları değerleri gençlere aktarmakta zorlanmaktadır. Okul aile eğitim öğretim sistemleri gençlerin yeni zamanlarda ki dini değerlerine cevap vermekte yetersiz kalmaktadır.⁴⁴ Dijitalleşmeyle birlikte gençler dünya hayatında dine ihtiyaç olmadığını, ilahi bir kitaba ve peygambere gerek kalamadığını, iddia eden düşüncelere maruz kalmıştır. Bilim ve akılla yaptığı keşifler, dünyaya hükmetme kabiliyeti veren teknolojiler karşısında kendine hayran kalan bu düşünce sadece; bilim ve akılla her şeye çözüm bulacağı anlayışına kapıldı. Ama insanlık özellikle gençlik sadece akılla bilimle yaşadıklarına çözüm bulamamakta; daha çok yalnızlaşmakta güvensizlik

⁴² Ayşe İnan Kılıç, "Lise Öğrencilerinin Manevi- İnsani Değerler Eğilimi", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 24/2 (15 Aralık 2020), 807-831.

⁴³ Yılmaz Ceylan - Muharrem Özyayın, "Manevi/Dini Danışmanlıkta Değer Algısı", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (25 Aralık 2020), 284-301.

⁴⁴ Mehmet Görmez, *Gençliğin Anlam Arayışı*, 27.

duygusuna kapılmaktadır.⁴⁵ Okullarda öğrenimden önce eğitime önem verilmeli, gençlerin akademik başarıları öncelikli olmamalı iyi birer insan yetiştirmek için gayret göstermeliyiz.

Gençlerin dini değerlerdeki değişimin başında dinin hayatının özgürlükleri kısıtladığını, dünya hayatının tüm zevklerinden mahrum bıraktığı anlayışıdır. Dini söylemlere dikkat edilmemesi, din ile dünya hayatını karşı karşıya getirmek genci dini değerlerden uzaklaştırmıştır. Sosyal medya din anlayışlarında insanların şemailine, kılık kıyafetine karışılması, helal dairesini daraltıp, haram dairesinin genişletilmesi gençlerin dinden uzaklaşıp dünyevileşmesine sebep olmuştur.⁴⁶ Dini değerleri etkileyen birçok sebebin olduğunu bilerek hareket edilebilmeli, tedbirler geliştirilirken de hayatın içinden örnekler dikkate alınmalı, salt dini alana yönelik çalışmalar yapılmamalı; sanat, kültür, spor alanlarında gençlerin kişilik gelişiminde katkı sağlayacak etkinlikler yapılmalıdır. Gençler için rol modellerin ortaya konulması, toplumsal sorumluluklarda gençlere daha fazla görev verilmesi, hem sosyalleşmesine katkıda bulunur hem de insani ilişkilerinin gelişmesine katkı sağlar.

Modern çağda gençlerin karşı karşıya kaldıkları en önemli sorunlarından biri de dini değerlere yabancılaşmasıdır. Yabancılaşma, insanı değerleri zayıflatan ve tahrip eden, insan fitratına ters olan her türlü yönelimdir. Yabancılaşma, manevi değerlerden, insani olandan dinden uzaklaşmasıdır. Bu da gençlerin dünyaya bağımlı yaparak ahirete yabancı kılmaktadır. Bugün içinde yaşadığı dönemde alışveriş merkezleri kafelerde boş vakit geçirmeleri, tüketim ilişkileri ile kuşatılmış genç kendini mutlu olarak görmektedir. İletişim araçlarının propagandaları etrafında oluşan hayat tarzı, alkol, cinsellik gençlere oldukça büyüleyici gelebilmektedir. Bu arzu ve istekler bitmeyen haz arayışları dini değerleri zayıflatmaktadır. Çözüm olarak bedensel arzuların heves ve arzuların dünya hayatı ile son bulacağını asıl mutluluğun manevi ruhun ihtiyaçlarını karşılamakla mümkün olacağı öğretilmelidir.⁴⁷

Gençliğin değer algılarını etkileyen arkadaş çevresi de çok önemlidir. Gençlerin buldukları ortama göre tavır almaları, arkadaşlarıyla ilişkileri ve birbirinden etkilenmeleri değer kazanımı açısından önemlidir. Değerlerin gençlere aşılması okul,

⁴⁵ Fatih Kurt, *Gençlik ve İletişim* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı yayımları, 2018),7-11

⁴⁶ Mehmet Görmez, *Gençliğin Anlam Arayışı*, 29-30

⁴⁷ Fatih Kurt, *Gençlik ve İletişim*,49-54

öğretmen, veli ve öğrencinin iş birliği içinde olmalı, bu işbirliğinin artırılması ve değerlerin kalıcı olması için okul içi etkinliklere daha fazla önem verilmelidir.

Gençleri sosyal medya platformlarında yalnızlaşmalarına ortam hazırlanmamalı, sosyal medyanın esiri olmalarına engel olabilmek için sosyalleşme konusunda çalışmalar yapılmalıdır. Gençlerin kendilerini özgürce ifade edebilecekleri ortamlar hazırlanmalı, din anlayışını bireyi özgürleştiren ve ona tercih hakkı veren şekilde sunulmalıdır. Kısıtlayıcı ve baskıcı bir din anlayışının gençler arasında ise pek tasvip edilmediği görülmektedir. Araştırmamı manevi değerlerin kazanımında dinin çok önemli etkisinin olduğunu gördük. Bu bağlamda günümüzde dini manevi değerlerin kişiliğin şekillenmesinde gençlere kazandırılması gerekir.

KAYNAKÇA

- Aydın, Ali Rıza. “İnanma İhtiyacı ve Dinî Ritüellerin Psikolojik Değeri”. *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9/3(Samsun 2009),87-99
<http://ktp.isam.org.tr>
- Bilgiz, Musa, “Kişiliğin Oluşumunda Fıtrat ve Sosyal Çevrenin Etkisi”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2006), 125-144.
<https://isamveri.org/pdfdrq/D00018/2006>
- Ceylan, İsa. “Kişilik Gelişimi Din İlişkisi”. *Din Bilim: Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2/2 (2019) ,50-72.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/913330>
- Ceylan Yılmaz - Özaydın Muharrem. “Manevi/Dini Danışmanlıkta Değer Algısı”. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (Aralık 2020), 284-301. <https://isamveri.org/pdfdrq/D03867/2020>
- Çelik, Adem. *Dini Değerler Bağlamında Kişilik Gelişimi*,(Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,2004),1-153.
<https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/28162>
- Deniz, Gürbüz. “Yalan ve Tevâzunun Ontolojisi”. *İlahiyat Akademi: Altı Aylık Uluslararası Akademik Araştırma Dergisi* 9 (2019), 1-10
<https://isamveri.org/pdfdrq/D04120/2019>
- Görmez, Mehmet. *Gençliğin Anlam Arayışı*. Ankara: Otto Yayınları, 1. Basım, 2021.
- Hökelekli, Hayati. “Dini Kişiliğin Kuruluşunda İradenin Rolü”. *Diyanet İlmi Dergisi*. 21/2 (1985), 16-28. <https://isamveri.org/pdfdrq/D00033/1985>
- Hökelekli, Hayati. “Din, Değerler ve Eğitim”. *Eskiyeni: Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi*, 3 (2006), 46-56.
<https://isamveri.org/pdfdrq/D02895/2006>
- Kasapoğlu, Abdurrahman. “Kur’an’a Göre Cimrilik -Sebepleri, Zararları ve Eğitimi”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2007),329-364.
https://isamveri.org/pdfdrq/D01956/2007_2/2007
- Katipoğlu, Bedri. “Din Psikolojisi Açısından Kişilik Ve Karakter Analizi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/23 (2012) ,342-348.
https://isamveri.org/pdfdrq/D03416/2012_5_23/2012
- Kılıç, Ayşe İnan. “Lise Öğrencilerinin Manevi- İnsani Değerler Eğilimi”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 24/2 (15 Aralık 2020), 807-831.
<https://isamveri.org/pdfdrq/D01956/2020>

- Koç, Mustafa. "Gelişim ve Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi".
Ekev Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler 7/15
(2003), 113-132. <https://isamveri.org/pdfdrq/D01777/2003>
- Kur'an-ı Kerim Meali, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları 3.Basım ,2009.
- Kurt, Abdurrahman. "Dindarlığı Etkileyen Faktörler." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18/2 (2009), 1-26.
- Kurt, Fatih. *Gençlik ve İletişim*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2.Basım, 2018.
- Koç, Bozkurt. "Kişilik ve Din." *Tabula Rasa: Felsefe-Teoloji*. 2/4 (2002), 89-95.
<https://isamveri.org/pdfdrq/D02423/2002>
- MEB Dinî Terimler Sözlüğü. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2009.
- Önal, Recep. "Kur'an'da İmânî ve Ahlâki Bir Tavr Olarak Sabır." *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (2008), 439-466.
<https://isamveri.org/pdfdrq/D01956/2008>
- Özdemir, Sadettin. "Zekâtın Eğitici ve Ahlâkî Özellikleri". *Dinî Araştırmalar*, 6/18
(2004), 231-238. <https://isamveri.org/pdfdrq/D01949/2004>
- Özdemir, Metin, "Kur'an'ın Karakter İnşasında Anahtar Bir Kavram: Fıtrat".
Uluslararası Kişilik ve Karakter İnşasında Dinin Yeri Sempozyumu 1
(2016 Haziran), 37-46. <https://isamveri.org/pdfdrq/G00217/2016>
- Peker, Hüseyin. "Suçlularda Dini Davranışlar". *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayısı 4* (1990),90-123.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/188750>
- Peker, Hüseyin. "Olumlu Şahsiyet Özellikleri ve Din". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1986), 100-105.
<https://isamveri.org/pdfdrq/D00095/1986>
- Turan, Yahya. "Kişilik ve Dindarlık Üzerine Bir Alan Araştırması". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 20 (2009), 279-295.
<https://isamveri.org/pdfdrq/D01239/2009>
- Uysal, Veysel. "Kentsel Hayatta Dindarlık ve Oruç İbadetinin Bireysel-Toplumsal Yansımaları", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* ,1/32
(2007),19-44. <https://isamveri.org/pdfdrq/D00072/2007>

Yapıcı, Asım. ‘‘Şüphe ve İnanç Kısılcacında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları’’. *İlahiyat Akademi Dergisi* 12 (2020), 1-144.
<https://isamveri.org/pdfdrq/D04120/2020>

Yiğit, Yasin. ‘‘ Modern Çağda Gençlik Problemleri ve Din Eğitimi’’. *İslam Modernite ve Gençlik*, (2021), 307-324.
<https://isamveri.org/pdfdrq/G01057/2021>

Yüce, Fatma. Gençlerde Dini Yönelim ve Kişilik. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi(2009),10-153.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>

Yüksel, Emrullah. ‘‘Din Fenomeni’’, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (1999),80-110.
https://isamveri.org/pdfdrq/D02370/1999_1/1999_1